

UDK 303.8

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI AFZALLIKLARI.

Yuldashov Sherzod Sattorovich

Farg'ona davlat universiteti

Email: sherzodyuldashov171@gmail.com,

Tel: +998 88 959 70 06

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitda ta'lim texnologiyalari fanida talabalar mediakompetentligini rivojlantirish metodikasi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Media ta'lim pedagogik yo'nalish sifatida qaralib, adabiyot, san'at madaniyati va tarixi, psixologiya, san'atshunoslik hamda madaniyatshunoslik bilan integratsiyalashgan holda yondashuv asosida izohlanadi. Shu bilan birga, media axborotni tanlash va saralash, uni to'liq tushunish, media matn yaratish, solishtirish va ijodiy qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish, tanqidiy va mustaqil fikrlash, axborotga baho berish kompetensiyalarini rivojlantirish va ularni inson faoliyatining barcha sohalarida amaliy qo'llash asoslarini shakllantirish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Resursga asoslangan, metodik, og'zaki, og'zaki bo'lmagan, interaktiv, slaydli, grafik, didaktik, mediakompetentlik, gipermatn, intellektual, audiovizual, media ta'limi, gamifikatsiya.

ADVANTAGES OF THE METHODOLOGY FOR DEVELOPING MEDIA COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS.

Yuldashov Sherzod Sattorovich

Fergana State University

Email: sherzodyuldashov171@gmail.com,

Tel: +998 88 959 70 06

Annotation: The article provides a theoretical and practical analysis of the methodology for developing students' media competence within the subject "Educational Technologies" in modern socio-cultural conditions. Media education is viewed as a pedagogical direction and is explained through an integrated approach with literature, art culture and history, psychology, art studies, and cultural studies. The article also highlights the issues of developing skills for selecting and filtering media information, fully understanding it, creating media texts, comparing and creatively applying them, fostering critical and independent thinking, building competencies for evaluating information, and forming the foundations for their practical application in all spheres of human activity.

Keywords: resource-based, methodological, verbal, non-verbal, interactive, slide-based, graphical, didactic, media competence, hypertext, intellectual, audiovisual, media education, gamification.

ПРЕИМУЩЕСТВА МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ.

Юлдашов Шерзод Сатторович

Ферганский государственный университет

Email: sherzodyuldashov171@gmail.com,

Tel: +998 88 959 70 06

Аннотация: В статье теоретически и практически анализируется методика развития медиакомпетентности студентов в рамках учебной дисциплины «Образовательные технологии» в современных социально-культурных условиях. Медиаобразование рассматривается как педагогическое направление и объясняется на основе интегрированного подхода с литературой, художественной культурой и историей, психологией, искусствоведением и культурологией. Также освещаются вопросы формирования умений выбирать и отбирать медиаинформацию, её полного понимания, создания медиатекстов, их сравнения и творческого применения, развития критического и самостоятельного мышления, компетенций оценки информации и формирования основ их практического применения во всех сферах человеческой деятельности.

Ключевые слова: ресурсно-ориентированный, методический, вербальный, невербальный, интерактивный, слайдовый, графический, дидактический, медиакомпетентность, гипертекст, интеллектуальный, аудиовизуальный, медиаобразование, геймификация.

KIRISH

Mamlakatimizda oliy ta'lim tashkilotlari tizimining rivojlanish bosqichi o'z mazmuni va metodologiyasiga hamda uning samaradorligini oshirishga yangi talablarni qo'yadi. Ushbu talablar asosida mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari va xalqaro standartlarga javob beradigan ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoniga muvofiq, pedagogik kadrlarni tayyorlash tizimini tashkil etish, raqamli texnologiyalar asosida ta'lim jarayonlarini individualizatsiya qilish, masofaviy ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, "blended learning" va "flipped classroom" texnologiyalarini keng joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratildi.

Bugungi raqamlashgan jamiyatda axborot oqimining keskin ortishi, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining kuchayishi sharoitida yosh avlodning media axborotni to'g'ri qabul qilishi, tahlil qilishi va undan samarali foydalana olishi zaruratga aylandi. Ayniqsa, pedagogik faoliyatda ishlaydigan mutaxassislar uchun bu kompetensiyalar hayotiy muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak o'qituvchilarda mediakompetentlikni rivojlantirish – nafaqat ularning shaxsiy malakasi, balki kelajak avlod tarbiyasida zamonaviy va samarali yondashuvni ta'minlaydi [1].

Ushbu mavzu dolzarbligi quyidagilar bilan ajralib turadi:

- Oliy ta'lim tizimida raqamli va masofaviy texnologiyalarning jadal joriy etilishi, o'qituvchilardan zamonaviy media vositalaridan foydalanish bo'yicha yetarli salohiyat talab qiladi;
- O'qituvchilar tomonidan media axborotni tahlil qilish va undan tanqidiy fikr orqali foydalanish ko'nikmasi yoshlar ongini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega;
- Media savodxonligi global miqyosda ta'lim sifati va axborot xavfsizligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida qaralmoqda;
- Kelajakdagi o'qituvchilarni media ta'limga tayyorlash orqali innovatsion o'qitish metodlarining keng joriy etilishi ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shu bois, mediakompetentlikni rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy, pedagogik va ijtimoiy vazifadir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Vazifalarni amalga oshirish jarayonida yosh mutaxassislarni tayyorlashning bir qator muhim jihatlariga e'tibor qaratilgan, jumladan, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning shart-sharoitlarini yaxshilash, jamiyatning raqamlashtirilishi jarayoniga mos ravishda sohani yo'naltirish va raqamli jamiyat uchun kadrlar tayyorlash hamda ijodiy fikrlash qobiliyatiga ega mutaxassislarni tayyorlashga bo'lgan ijtimoiy ehtiyoj ortib bormoqda. Mutaxassisning ijodiy faoliyati, fikrlash tarzining shakllanishi va dizayn, baholash, ratsionalizatsiya kabi masalalarni hal qilish qobiliyati katta darajada kelajakdagi mutaxassislarni

tayyorlash mazmuni va metodlariga bog'liqdir[2]. Intellektual salohiyatni shakllantirish, mustaqil va ijodiy ravishda kasbiy muammolarni hal qila oladigan, shaxsiy va umumiy ta'lim faoliyatiga nisbatan ongli bo'lgan raqobatbardosh mutaxassisni tayyorlash oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari va pedagoglarning asosiy vazifalaridir[2, 3].

Shu nuqtai nazardan ta'lim samaradorligini oshirish uchun innovatsion ta'lim metodlari va o'qitish texnologiyalarini joriy etish zarur. Innovatsiya – bu yangi mazmun va yangi o'qitish usullarini qo'llashdir. Ta'lim metodlari – bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilgan, professorlar va talabalarning ta'lim jarayonidagi rivojlanish va taraqqiyot bilan bog'liq faoliyatlarining o'zaro aloqasidir [4]. Innovatsion ta'lim metodlari talabalarni amaliyotga va fikrlashga undaydi, mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish, talabalarning kognitiv faoliyatini faollashtirish, ularning ijodiy salohiyatini ochish va ta'lim jarayonini yuqori darajada tashkil etish maqsadida eng samarali innovatsion o'qitish metodlari qo'llaniladi. Innovatsion metodlarning asosiy maqsadlari sifatida media kompetentlikni rivojlantirish jarayonini va tendensiyalarini aniqlash imkonini beruvchi axborot-tahliliy funksiyadan, mavjud qiyinchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini topishdan tortib, media muhiti sharoitida muvaffaqiyatli faoliyatni kasbiy tasniflashgacha bo'lgan axborot almashinishini ta'minlaydi [5].

Media kompetentlikni rivojlantirishning bularning barchasi, professional dunyoqarashni kengaytiradigan va kelajakda mustaqil bilim olish uchun asos yaratadigan professional rivojlantiruvchi funksiyani o'z ichiga oladi, shuningdek, media muhitida muvaffaqiyatli moslashuvni ta'minlaydi, shaxsiy fazilatlarni faollashtirishga qaratilgan bo'lib, professionallarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda media axboroti bilan ishlash va kerakli ma'lumotlarni topish uchun yaratgan sharoitlar orqali amalga oshiriladi [6,].

Media muhiti – media matnlarini saqlash, qayta ishlash va uzatish uchun mo'ljallangan apparat va dasturiy ta'minotlar to'plami bo'lib, ular ma'lum ish tartiblarini va vazifalarni bajarish shart-sharoitlarini ta'minlaydi.

Omniviya axborot vositalari – ommaviy auditoriya uchun axborotni yaratish, yozib olish, nusxalash, ko'paytirish, saqlash va tarqatish uchun mo'ljallangan texnik vositalar.

Audiovizual media ta'limi – ta'lim jarayonida vizual va auditiv ta'sir va qabul qilish uchun mo'ljallangan texnik vositalar va media matnlar.

Vizual ta'lim vositalari – ta'lim jarayonida vizual ta'sir va qabul qilish uchun mo'ljallangan texnik vositalar va vizual matnlar.

Audio ta'lim vositalari – ta'lim jarayonida auditiv ta'sir va qabul qilish uchun mo'ljallangan texnik vositalar va media matnlar.

Media stereotiplari (yunoncha stereos – qattiq va tipografiya) – bu ommaviy auditoriya uchun mo'ljallangan media matnlarida keng tarqalgan, o'rganilgan, barqaror tasavvurlar bo'lib, ular janrlar, ijtimoiy jarayonlar, voqealar, g'oyalar, odamlar haqidagi sxematik, o'rtacha, tanish va barqaror fikrlardir [7].

Sahna (sahna) – media matnining joyi va harakatlari bilan cheklangan qismini anglatadi.

Ssenariy – media matnining adabiy asosidir.

Ushbu bo'limlarda, taklif etilgan mavzularni o'qitishda qo'llaniladigan usullar, vositalar va tashkil etish shakllari, kelajakdagi kasb ta'limi o'qituvchilarida mediakompetentlikni rivojlantirish uchun didaktik shart-sharoitlar taqdim etilgan.

Biz media vazifalarining turlari (nazariy, tajribaviy-ijodiy, ijodiy) bo'yicha namunaviy vazifalar va testlarni taqdim etamiz. Ushbu vazifalar to'plami "Ta'lim texnologiyalari" darsligi va muallif tomonidan tayyorlangan "Kasb ta'limi metodikasi" qo'llanmalarining mazmunida batafsil yoritilgan [8].

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Kelajakdagi o'qituvchilarda mediakompetentlikni rivojlantirishda media muhiti bilan ishlash uchun dasturiy ta'minot vositalaridan foydalanish bo'yicha didaktik va metodik talablarni qo'llash tavsiya etiladi.

Elektron ta'lim nashrlari (ETN) – bu raqamli tashuvchilarda (CD, BUV) elektron shaklda taqdim etilgan va ta'lim jarayonida foydalaniladigan ta'lim nashrlaridir. Ushbu nashrlarga axborot, o'quv qo'llanmalari, o'qitish-uslubiy qo'llanmalar, elektron axborot-ta'lim resurslari va boshqa o'qitish-uslubiy

materiallar, shuningdek, nashr etilgan asarlar kiradi [9]. Elektron ta'lim nashrlari ta'lim jarayonida quyidagi imkoniyatlarning samarali foydalanish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi:

- Ta'lim vazifalarini shakllantirish;
- Ta'lim materialining mazmunini ta'riflash;
- Bilim olishni tashkil etish;
- Fikr-mulohaza (feedback);
- Kognitiv faoliyatni nazorat qilish;
- Ta'lim faoliyatining keyingi bosqichiga tayyorlash.

Elektron ta'lim resurslarini yaratish imkonini beradigan usullar, dasturiy ta'minotlar va rivojlanishlar mavjud. Elektron darsliklar tayyor multimedia material sifatida hisoblanadi va odatda HTML — gipermatn formatida ma'lum bir dasturlash tilida mualliflik muhiti yordamida yaratiladi [9].

Elektron axborot-ta'lim resurslari On-line va Offline versiyalarida tayyorlanadi.

Elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratishda bir qator talablar inobatga olinadi.

Elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratish bo'yicha pedagogik talablar:

- O'rganilayotgan kurs materialini osonroq o'zlashtirishni ta'minlash uchun audiok fayllar, animatsiya, emotsional ta'sir va boshqalar, qog'oz shaklidagi darsliklardan farqli o'laroq boyitish;
- Talabaning bilim darajasi va kasbiy kompetentsiyasiga moslash;
- Talabaning emotsional va jismoniy imkoniyatlarini hisobga olgan holda yaratish;
- Darsning mazmuniga iloji boricha mos keladigan animatsiya yoki boshqa shunga o'xshash audiovizual vositalar yordamida mavzuni vizualizatsiya qilish (vizual retseptorni ishga tushirish);
- Katta hisoblashlarni o'z ichiga olmaslik;
- O'rganilayotgan mavzuning mazmuniga ko'proq e'tibor qaratish, muammolarni va misollarni hal qilish uchun sharoit yaratish;

Ta'lim va uslubiy talablar ham elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratishda qo'llaniladi. Ular quyidagilardan iborat:

- Kengaytirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish yoki boshlang'ich ma'lumotlarni o'zgartirish orqali muammolarni hal qilish, grafik izohlar yordamida;
- O'qituvchiga mustaqil darsni o'tkazish imkoniyatini yaratish, bu holda o'qituvchi talabalar maslahatchisi sifatida ishtirok etadi;
- Pedagogga turli murakkablikdagi testlar yordamida talabalar tomonidan o'zlashtirilgan bilim darajasini nazorat qilish imkoniyatini berish (murakkablik darajasiga qarab tuzilgan);
- Pedagogga darslarga tayyorlanish uchun qulay sharoit yaratish (slydlar, matn, o'qitish (prezentatsiya), video materiallar va boshqalar);
- Elektron axborot-ta'lim resurslari ma'lum funksional vazifalarni bajarishi kerak.

Shu sababli, elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratishda funksional talablar ham qo'yiladi:

- Mazmun – kitobning qog'oz shakliga o'xshash, kalit so'zlar bo'yicha qidiruv imkoniyati bilan, mavzuni to'ldiruvchi qo'shimcha axborotlar bilan boyitilgan;
- Moslashuvchanlik (o'quvchining bilim darajasiga qarab, mavzuni qayta ko'rib chiqish, mavzu bo'yicha individual tezlikda ishlash imkoniyati);
- Ko'p terminalli statik ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyati;
- Fikr-mulohaza va individualizatsiya (ta'lim jarayonida o'quvchining ta'lim modulini o'zlashtirishdagi xatolar va kamchiliklarni tuzatish imkoniyatini yaratish, qo'shimcha va maslahat beruvchi dasturlar yordamida) [10].

XULOSA

Ushbu maqolada kelajakdagi o'qituvchilarda mediakompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishning nazariy asoslari hamda amaliy metodik yondashuvlari keng yoritilgan. Ta'lim texnologiyalari kontekstida mediakompetentlik faqat texnologik ko'nikmalar bilan cheklanmay, balki axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini ham o'z ichiga oladi. Media ta'limi adabiyot, san'at, psixologiya

va madaniyatshunoslik kabi fanlar bilan integratsiyada olib borilishi orqali yanada samarali natijaga erishiladi.

Shunday qilib, mediakompetentlikni rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida kelajakdagi o'qituvchilarni raqamli jamiyat talablariga javob bera oladigan, raqobatbardosh va ijtimoiy faol shaxslar sifatida tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Xolikov A.A., Hamroyeva G.R. (2023). Yuqori ta'lim muassasalarida talabalar uchun multimedia ta'lim texnologiyalariga asoslangan raqamli kompetensiyani rivojlantirish metodikasi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8051843>
2. Taylakov N.I. Jamoat ta'limi xodimlarini masofaviy qayta tayyorlash tizimini yaratish va ularning malakasini oshirish muammolari // Murabbiy malakasi. IMJ. - T.: 2016. - No. 1. - B. 3-5.
3. Tarabanov, A.E. Mediasreda va moliyaviy bozorlar dinamikasi. [Elektron manba] /A.E. Tarabanov//Interdisciplinary Lecturer "Context". – Foydalanish rejimi: URL: <http://www.contextfound.org/events/y2009/m5/n18>
4. Toiskin, V.S. Axborot-ta'lim muhitida media ta'limi: o'qitish metodikasi / V.S. Toiskin, V.V. Krasilnikov. – Stavropol: SGPI. -2009. - 122 b.
5. Tolipov U.K. Yuqori pedagogik ta'lim tizimida umumiy mehnat va professional malakalar va ixtisosliklarni rivojlantirish pedagogik texnologiyalari. Diss. ... ped. fan. doktori. - T.: O'PFITI, 2004. - 314 b.
6. Torakulov O.Kh. Axborotli ta'lim muhitida kichik mutaxassislarni tayyorlashning ilmiy-uslubiy ta'minoti. Monografiya. - T.: O'MKHTTKMO va OQTI, 2010. - 156 b.
7. Torakulov O.Kh. Axborotli ta'lim muhitida kichik mutaxassislarni tayyorlashning ilmiy-uslubiy ta'minotini takomillashtirish. Ped. fan. doktori (DSs) ... dissertatsiya muallifi. - T.: 2017. - 64 b.
8. Torakulov X.A. Pedagogik tadqiqotlarda axborot tizimlari va texnologiyalari. Monografiya. - T.: Ilm, 2007. - 248 b.
9. Turdiyev N.Sh. Kompetensiya va media ta'limi. Yoshlarning media savodxonligini oshirish globalizatsiya sharoitida. Respublika ilmiy-amaliy seminar materiallari. Namangan, 2015, b. 88-92
10. Tursunov S.K. Ta'limda elektron axborot resurslarini yaratish va ularni joriy etish metodikasi (Web-dizayn fani misolida pedagogik oliy ta'lim muassasalariga). Diss... ped.fan.– T.: 2011